

В. В. Матвієнкоаспірант
Донецького державного університету управління

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ

У статті виділено ключові особливості, характерні для залізничного транспорту, та основні проблеми, які стримують подальший розвиток залізничного транспорту в Україні. Обґрунтовано необхідність визначення стратегічних напрямів модернізації залізничного транспорту в умовах постійного старіння основних фондів та високого показника фізичного зносу рухомого складу. Запропоновано стратегічні напрями модернізації залізничного транспорту відповідно до особливостей реформування залізничної галузі в Україні.

Ключові слова: стратегічні напрями модернізації, залізничний транспорт, реформування, інфраструктура.

Постановка проблеми. Залізничний транспорт є однією з важливих, базових галузей економіки України, що забезпечує її внутрішні й зовнішні транспортно-економічні зв'язки. Залізничний транспорт забезпечує виробничі та невиробничі потреби матеріального виробництва, невиробничої сфери, населення в усіх видах перевезень. Перевагами цього виду транспорту є велика розгалуженість і низькі тарифи. Він поєднує в собі важливі техніко-економічні показники: регулярність руху й високу швидкість перевезень, велику пропускну та провізну спроможність.

На сьогодні залізниці України стоять на порозі корінних структурних перетворень, зумовлених необхідністю формування на залізничному транспорті ринкових відносин і конкурентного середовища.

Сьогодні залізниці працюють рентабельно та переважно забезпечують потреби суспільного виробництва й населення в перевезеннях. Однак стан їх виробничо-технічної бази та технологічний рівень перевезень за багатьма параметрами не відповідають зростаючим вимогам суспільства та європейським стандартам якості надання транспортних послуг, тому вже найближчим часом можуть призупинити подальший соціально-економічний розвиток країни.

З огляду на сучасні економічні тенденції в Україні, які негативно впливають на потенціал економічного зростання, а також створюють додатковий фінансовий тиск на економіку, актуальним і необхідним є визначення стратегічних

напрямів модернізації залізничного транспорту України. Успішна модернізація залізничної галузі є запорукою динамічного й демократичного розвитку країни, який має привести до скорочення відставання України від розвинених країн світу та підвищити ефективність національної транспортної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду проблем визначення стратегічних напрямів розвитку залізничної галузі та розвитку її потенціалу в сучасних економічних умовах присвячено багато праць таких дослідників, як В.М. Гурнак [1], В.М. Захарова [2], Г.П. Савіцька [1], О.В. Савчук [2], Б.Ю. Тирус [3], П.А. Швець [4], О.В. Ярмоліцька [5] та інші. Однак варто зазначити, що питання визначення стратегії організаційного складника технічної модернізації залізничної галузі в Україні потребує особливої уваги, особливо з огляду на загальні тенденції розвитку економіки.

Мета статті. Завданням публікації є визначення стратегічних напрямів модернізації залізничного транспорту України для прискорення темпів реформування, підвищення рівня інвестиційної привабливості національних залізниць та досягнення сталого розвитку транспортного комплексу країни.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні українські залізниці являють собою могутню складову частину транспортного комплексу, що використовується в середньому на 70%. Основні особливості залізничного транспорту – це його наймогутніший технічний потенціал, уні-

версальність, регулярність і відносна дешевизна. Перевагою залізничного транспорту України є поширена мережа залізниць, порівняно низька собівартість залізничного транспорту, надійність, безпека, екологічність [4].

Незважаючи на специфіку принципів функціонування та напрямів розвитку залізничної галузі залежно від сформованих національних реалій розвитку економічної й соціальної сфер, можна виділити ключові особливості, характерні для залізничного транспорту та актуальні в межах організації управління галуззю, а саме: взаємозалежність і взаємний вплив стану рухомого складу й інфраструктури; значущу роль державного фінансування у розвитку інфраструктури та регіональних пасажирських перевезень; конкуренцію між пасажиро- й вантажоперевезеннями в одній інфраструктурі; різну характеристику вантажних і пасажирських поїздів; негативні наслідки на безпеку за відмов та несправностей.

До основних проблем, які стримують подальший розвиток залізничного транспорту в Україні, можна віднести такі:

- недосконалість нормативно-правових актів, що регулюють діяльність залізничного транспорту;
- невідповідність організаційної структури залізничного транспорту тенденціям розвитку ринкової економіки України;
- наявність перехресного субсидування збиткових пасажирських перевезень за рахунок вантажних;
- недостатню фінансову прозорість діяльності залізничної галузі;
- низький рівень конкуренції на ринку залізничних перевезень [6].

Гострою проблемою залізничного транспорту України є постійне старіння основних фондів [7]. Інвентарний парк пасажирських вагонів основних перевезень становить 5 291 одиницю, які експлуатуються понад встановлений норма-

тивний термін (9 – більше 28 років), що складає 61,5% інвентарного парку. Крім того, частка вагонів віком 10–20 років становить 2,8%, а віком до 10 років – лише 6% [7]. Упродовж останніх років парк пасажирських вагонів Укрзалізниці щорічно зменшувався в середньому на 200 одиниць [5].

Нині фізичний знос рухомого складу залізниць становить майже 90%, у тому числі тепловози – 95,1%, електровози – 90,7%, пасажирські вагони – 85,9%, вантажні вагони – 88,2%. При цьому рухомий склад українських залізниць не лише зношений, а й технічно, конструктивно та морально застарілий, оскільки основна частина вагонів і локомотивів побудована за технічними вимогами 1960–1970-х рр. [5]. Експлуатація застарілого рухомого складу є економічно не вигідною, призводить до значного зростання вартості ремонтних робіт, зниження якості й безпеки перевезень, тому парк рухомого складу залізниць потребує не лише оновлення, а й заміни на сучасний, більш досконалий.

Зношеність інфраструктури й рухомого складу залізничного транспорту досягла критичного стану та разом із катастрофічною нестачею інвестиційних ресурсів для їх відновлення й модернізації створюють масштабну державну проблему.

Модернізація – це оновлення об'єкта, приведення його у відповідність із новими вимогами та нормами, технічними умовами, показниками якості. Оновлення основних фондів, зокрема й парку рухомого складу, є одним із пріоритетів роботи Укрзалізниці.

Для забезпечення перевізного процесу необхідна організація ефективної взаємодії чотирьох основних сегментів (див. рис. 1).

До сфери діяльності сегмента маркетингу й комерційної роботи входять комерційні підприємства з перевезень вантажів і транспортного сервісу, вантажні вагони та контейнери. Підрозділи сегмента здійснюють прогнозування,

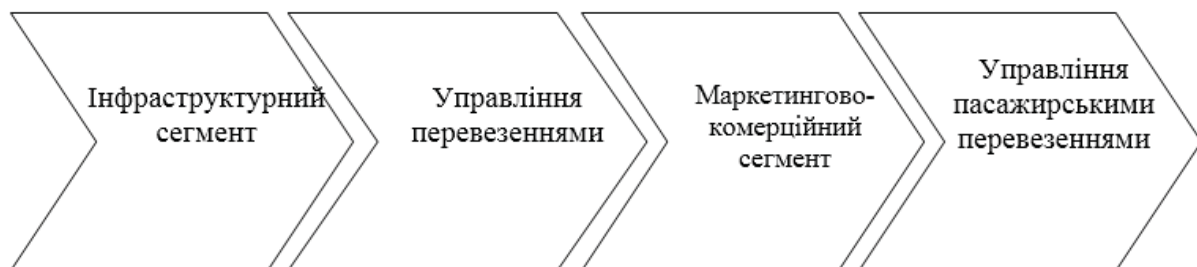

Рис. 1. Складники процесу реформування

планування (у тому числі оперативне), координацію й забезпечення перевезень, доставку та збереження вантажу, договірну роботу, розгляд претензій і розрахунки зі споживачами транспортних послуг та підрозділами інфраструктури, контроль за виконанням планів та урядових завдань [6].

До складу пасажирського сегмента включаються об'єкти, призначені для обслуговування пасажирських перевезень, у тому числі вагонний парк, експлуатаційні підрозділи пасажирських вагонних і моторвагонних депо, технічні пасажирські станції [6].

Наразі через відсутність ефективного управління залізнична галузь не може сподіватись на покращення власного становища, старі методи управління лише задовольняють сталі показники, які дають змогу забезпечувати операційну діяльність на низькому, проте сталому рівні.

Пасажирські перевезення давно не є прибутковими, залізниці доводиться покривати такі витрати «перехресним субсидюванням», тобто за рахунок прибутків від вантажних перевезень. Для підвищення прибутковості в перевезеннях залізницям України потрібно реконструювати власні джерела доходних надходжень. У перевезеннях таким ефективним методом може стати запровадження інноваційної тарифної сітки перевезень за прикладом країн Європейського Союзу:

а) для пасажирів – групові знижки на перевезення, або ж акумуляція інтересу населення на подорожі у вихідні дні;

б) для вантажних перевезень – урахування територіального розташування залізниць і приналежних до них сфер ведення економічної діяльності, надання тарифного спрощення на західному кордоні країни для швидшого проходження товарів між Україною та західними державами.

Упровадження сучасних методів тарифікації із застосуванням актуальних маркетингових інструментів може створити для Укрзалізниці бажаний позитивний ефект у підвищенні власних доходних надходжень [1].

До сфери діяльності сегмента інфраструктури входять такі суб'єкти:

– залізниці, у тому числі експлуатаційні підрозділи колійного господарства, сигналізації та зв'язку, водо-, тепло-, енергопостачання, станції (технічне оснащення, будівлі), пункти технічного огляду, відновлювального ремонту й підготовки під навантаження вагонів, вокзали, павільйони, платформи тощо;

– технологічні центри з обробки перевізних документів;

– головний і регіональні центри управління перевезеннями, інформаційно-обчислювальні та телекомунікаційні центри;

– локомотиви й експлуатаційна частина локомотивних депо [6].

Технічне та технологічне переоснащення й розвиток локомотивного господарства залізниць України є одним із пріоритетних напрямів роботи залізничної галузі. У цілому стан локомотивного парку відіграє важливу роль у перевізній спроможності залізничного транспорту України, тому зменшення рівня його зношеності є одним зі стратегічних завдань і необхідною умовою задоволення потреб економіки країни в перевезеннях [8].

Постановою Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2011 р. № 840 затверджено Програму оновлення локомотивного парку залізниць України на 2012–2016 рр. Метою цієї програми є оновлення локомотивного парку залізниць України для забезпечення безперебійного перевезення пасажирів і вантажів [9]. Її виконання здійснюється за рахунок власних та залучених коштів залізниць України, а також інших джерел в обсязі не менш як 28 674,63 млн грн [10] (див. таблицю 1).

Реалізація Програми оновлення локомотивного парку залізниць України стимулюватиме розвиток вітчизняної науково-технічної бази в результаті залучення українських науковців до спільних проектів із провідними виробниками залізничної техніки, а також стимулюватиме розвиток вітчизняної виробничо-технічної бази локомотивобудівної галузі та створення нових робочих місць під час виробництва сучасних локомотивів із використанням у їх конструкції комплектуючих вітчизняного виробництва [9].

Таблиця 1

Обсяги фінансування Програми оновлення локомотивного парку залізниць України [10]

	Усього	У тому числі за роками				
		2012	2013	2014	2015	2016
Кількість локомотивів, одиниці	509	66	104	110	114	115
Орієнтовані витрати, млн грн	28 674,63	3 069,09	5 198,5	6 144,28	6 825,62	7 437,15

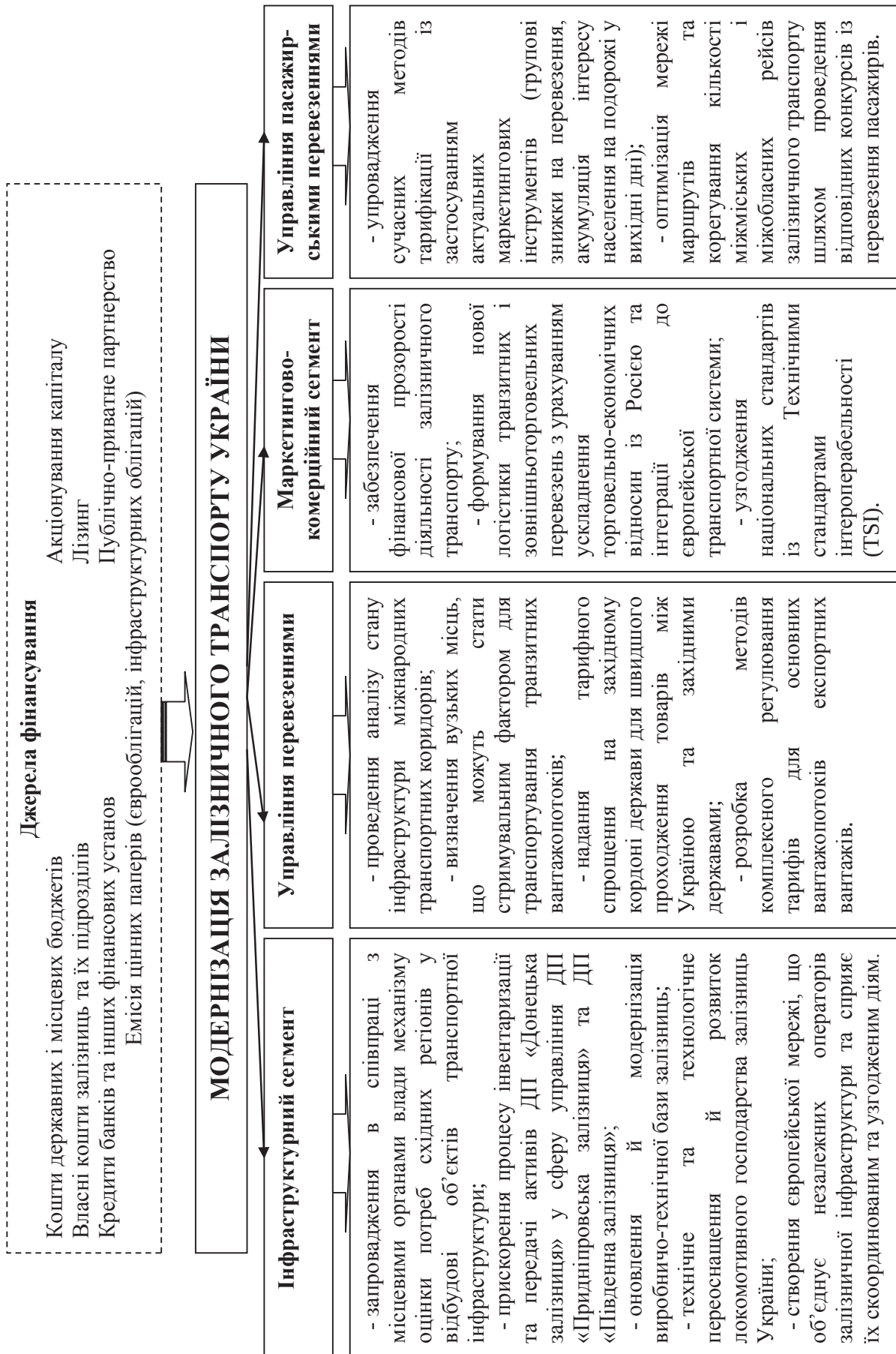

Рис. 2. Стратегічні напрями модернізації залізничного транспорту

Техніко-технологічна модернізація залізничного транспорту як результат реформування створить умови для забезпечення прозорості фінансової діяльності; формування ринку транспортних послуг та підвищення рівня конкурентоспроможності операторських і транспортно-експедиторських компаній, що здійснюють перевезення за транзитними напрямками й у межах міжнародних транспортних коридорів; вирішення питання щодо надання підтримки в закупівлі рухомого складу, будівництві об'єктів залізничного транспорту, які мають соціальне значення, та компенсації збитків, пов'язаних із пільговими перевезеннями; досягнення рівня європейських і світових стандартів, що сприятиме прискоренню темпів євроінтеграції та максимальній реалізації транзитного потенціалу держави [1; 11].

Для вирішення проблем залізничної галузі необхідно реалізувати низку кардинальних заходів, пов'язаних з удосконаленням структури й механізму управління залізничним транспортом, та забезпечити державну підтримку процесу реформування залізничного транспорту. З огляду на наведене та основні стратегічні напрями розвитку залізничного транспорту визначимо напрями модернізації залізничного транспорту відповідно до особливостей реформування залізничної галузі (див. рис. 2).

Реалізація зазначених напрямів модернізації залізничної галузі в Україні забезпечить подальший динамічний розвиток залізничного транспорту, підвищення ефективності функціонування галузі й рівень його конкурентоспроможності та, як наслідок, підвищення рівня інвестиційної привабливості національних залізниць.

Висновки і пропозиції. На основі проведеного дослідження сучасного стану залізничної галузі України обґрунтовано необхідність визначення стратегічних напрямів модернізації залізничного транспорту. З огляду на особливості й переваги функціонування залізниць виділено ключові особливості, характерні для залізничного транспорту, а саме: взаємозалежність і взаємний вплив стану рухомого складу й інфраструктури; значущу роль державного фінансування в розвитку інфраструктури та регіональних пасажирських перевезень; конкуренцію між пасажирськими й вантажоперевезеннями в одній інфраструктурі; різну характеристику вантажних і пасажирських поїздів; негативні наслідки на безпеку за відмов і несправностей.

З'ясовано, що основними проблемами, які стримують подальший розвиток залізничного транспорту в Україні, є недосконалість нормативно-правових актів, невідповідність організаційної структури залізничного транспорту тенденціям розвитку ринкової економіки України, недостатня фінансова прозорість діяльності залізничної галузі та низький рівень конкуренції на ринку залізничних перевезень. Представлено процес реформування українських залізниць, який складається з ефективної взаємодії чотирьох основних сегментів: сегмента інфраструктури, сегмента маркетингу й комерційної роботи, пасажирського сегмента та сегмента управління перевезеннями.

Визначено напрями модернізації залізничного транспорту за основними сегментами відповідно до особливостей реформування залізничної галузі. Реалізація зазначених напрямів підвищить ефективність функціонування галузі, рівень її конкурентоспроможності та, як наслідок, інвестиційної привабливості національних залізниць.

Список використаної літератури:

1. Гурнак В.М. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів підприємств залізничного транспорту / В.М. Гурнак, Г.П. Савіцька // Економіка. Менеджмент. Бізнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/473>.
2. Савчук О.В. Стратегічні напрямки розвитку потенціалу національної транспортної системи України / О.В. Савчук, О.В. Захарова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Економіка». – 2011. – Вип. 2. – С. 42–52.
3. Тирусь Б.Ю. Стратегічні напрями модернізації економіки на державному рівні / Б.Ю. Тирусь // Актуальні проблеми державного управління. – 2016. – № 4. – С. 34–37.
4. Швець П.А. Проблеми та пріоритети розвитку залізничного транспорту України / П.А. Швець [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ekuzt.gov.ua/node/16>.
5. Ярмоліцька О.В. Фактори впливу на інноваційно-інвестиційне відтворення основних засобів вітчизняних залізниць / О.В. Ярмоліцька // Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ppeu.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=50>.
6. Про затвердження Державної цільової програми реформування залізничного транспорту на 2010–2019 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2009 р. № 1390 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4>.

- rada.gov.ua/laws/show/1390-2009-%D0%BF.
7. Інформація про Українські залізниці / Міністерство інфраструктури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mtu.gov.ua/content/informaciya-pro-ukrainski-zalznici.html?PrintVersion>.
 8. Оновлення локомотивного парку залізниць України в рамках Урядової Програми зменшить експлуатаційні витрати на 1,1 млрд грн / Укрзалізниця [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uz.gov.ua/press_center/up_to_date_topic/page-15/357502/.
 9. Про затвердження Програми оновлення локомотивного парку залізниць України на 2012–2016 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2011 р. № 840 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/840-2011-%D0%BF>.
 10. Кабінет Міністрів України затвердив програму оновлення парку локомотивів // Всеукраїнська транспортна газета «Магістраль» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.magistral-uz.com.ua/news/kabinet-ministriv-ukraini-zatverdiv-programu-onovlennja-parku-lokomotiviv.html>.
 11. Концепція Державної програми реформування залізничного транспорту // Всеукраїнська транспортна газета «Магістраль» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.magistral-uz.com.ua/reformuvannja/koncepcija-derzhavnoi-programi-reformuvannja-zaliznichnogo-transportu.html>.

Матвиенко В. В. Стратегические направления модернизации железнодорожного транспорта Украины как результат реформирования отрасли

В статье выделены ключевые особенности, характерные для железнодорожного транспорта, и основные проблемы, сдерживающие дальнейшее развитие железнодорожного транспорта в Украине. Обоснована необходимость определения стратегических направлений модернизации железнодорожного транспорта в условиях постоянного старения основных фондов и высокого показателя физического износа подвижного состава. Предложены стратегические направления модернизации железнодорожного транспорта в соответствии с особенностями реформирования железнодорожной отрасли в Украине.

Ключевые слова: стратегические направления модернизации, железнодорожный транспорт, реформирование, инфраструктура.

Matviienko V. V. Strategic directions of Ukrainian railway's modernization as a result of reform

The article allocates the key features characteristic of rail transport in general, and the main problems hindering the further development of rail transport in Ukraine. It describes the necessity of defining strategic directions of modernization of railway transportation in the conditions of the constant aging of fixed assets and the high rate of physical depreciation of rolling stock. The paper suggests strategic directions of modernization of rail transport in accordance with the characteristics of the railway industry reform in Ukraine.

Key words: strategic directions for modernization, railway transport, reform, infrastructure.